

туристическим презентационным мероприятиям. В статье обоснован термин «туристические презентационные мероприятия». Систематизированы классификации мероприятий. Сделаны подсчеты запланированных и проведенных туристических презентационных мероприятий на 2018 год. Осуществлен геопространственный анализ концентрации проведения туристических презентационных мероприятий на территории Украины по различным критериям. Определены основные проблемы и намечены перспективы повышения эффективности организации и проведения ТПЗ.

Ключевые слова: туристические презентационные мероприятия, туристическая выставка, туристическая ярмарка, фестивали, туристические биржи, туристические салоны, туристическая премия.

Abstract:

Mashkova O., Bahniuk O. SPATIAL ANALYSIS OF CARRYING OUT OF TOURIST PRESENTATION EVENTS OF UKRAINE.

In the activities of the tourist enterprise, the promotion of the industry through tourist presentation events is of particular importance. Today, exchanges, exhibitions, awards, salons, fairs - one of the most effective ways to promote products and services of travel agencies in the tourism market. Festivals contribute to the tourist development of the regions, attracting investment funds to the infrastructure. The exhibition movement is livening up all over the world. The number of exchanges, exhibitions, awards, salons, festivals, fairs is growing, their geography and the number of participants is expanding, more diverse directions. Today, specialized exhibitions and salons of hotel and restaurant industry, sports, environmental, educational tourism, fairs and exchanges of tourist and sports equipment and the like are held. Festivals contribute to the development of tourism through the presentation of the potential of the country, the popularization of traditions, the establishment of international relations with representatives of different nationalities. In a short time, this segment of the tourist market has become one of the most powerful and stable. The holding of various tourist presentation events in the country contributes to an increase in tourists, incomes and the development of the tourism industry as a whole. Therefore, this article is devoted to tourist presentation event. The article substantiates the term «tourist presentation events». Systematic classification of activities. The geospatial analysis of the concentration of tourist presentation events on the territory of Ukraine was carried out according to various criteria. Calculations of planned and conducted tourist presentation events for 2018 were made. The main problems of organizing and holding these events in Ukraine are identified.

Key words: tourist presentation events, tourist exhibition, tourist fair, festivals, tourist exchanges, tourist shops, tourism award.

Надійшла 05.11.2018р.

УДК 911.9"377"(477.8)

Святослав ЗЮЗИН, Ігор РОЖКО

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛОНІНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІШОХІДНОГО ТУРИЗМУ НА ПОЛОНІНАХ ЧОРНОГІРСЬКОГО МАСИВУ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

Представлено результати польових досліджень у межах Чорногірського масиву Українських Карпат. Встановлено основні переваги та недоліки залучення полонин Чорногори до організації пішохідного туризму. На основі камеральних та польових робіт запропоновано та апробовано гірські маршрути полонинськими господарствами Чорногірського масиву.

Ключові слова: полонина, пішохідний туризм, Чорногора, ГІС-технології, дистанційне зондування Землі.

Високогірне полонинське господарство є традиційною галуззю Гуцульщини. Своєрідні традиції господарювання, сформовані століттями, важкі погодні умови та умови праці сформували унікальну культуру відгінного господарства. В радянську епоху полонини використовувались як осередки екстенсивного виробництва тваринницької продукції. Важкі умови праці, незадовільний стан господарської інфраструктури на полонинах, трудова міграція місцевого населення, нерентабельність в умовах української ринкової економіки високогірних господарств у цілому викликали занепад не лише на території Гуцульщини, а й у всьому Карпатському регіоні.

Проте воно й досі існує у традиційній

формі як дрібнотоварне виробництво для задоволення потреб гірських жителів у традиційній молочній продукції та частковому її продажі на ринку. Через полонини Гуцульщини проходять популярні карпатські туристичні маршрути, для яких об'єкти полонинського господарювання (житло гірських пастухів, приміщення для худоби, сакральні споруди), технологія виготовлення полонинської продукції, мають атракційне значення, а молочні продукти є предметом споживчого попиту туристів. У холодну пору року житло гірських пастухів, через відсутність туристичних притулків, використовується для ночівлі туристів. Тому поняття «полонина» і «туризм» на Гуцульщині нероздільні, хоча їхній зв'язок і має спонтан-

ний характер. Цілеспрямованої регіональної політики, яка б реально, зважаючи на вимоги сталого розвитку гірських територій, об'єднала ці явища у функціонально-цілісну систему, поки-що немає. При раціональному підході, як показує досвід інших країн Карпатського регіону Європи – Словаччини, Польщі, Румунії, полонини і господарювання на них можуть стати чинником туристичної привабливості краю.

Природні територіальні комплекси полонинських господарств Чорногори володіють значним рекреаційним потенціалом для організації туристичної діяльності, головним чином, пішохідного туризму. Це зумовлено тим, що досліджувані об'єкти мають всі необхідні для цього характеристики, особливо, варто відзначити високу оглядовість полонин, адже з більшої частини відкриваються чудові краєвиди на основний хребет Чорногори, сусідні масиви, та, навіть, Румунські гори. Також всі полонини мають хорошу пішохідну доступність.

Водночас, попри високий рекреаційний потенціал та давні традиції господарювання полонинські господарства потрохи занепадають. Головною причиною цього є низька економічна рентабельність таких господарств. Так, за словами робітників, що літують на полонинах, існують великі проблеми із збутом продукції, традиції господарювання немає кому передавати, оскільки, молодь не має великого бажання займатися доглядом худоби у високогір'ї, що пов'язане з тим, що за період літування робітники на полонині виконують величезний об'єм роботи кожного дня, а оплата за таку роботу не є високою. Також, власник полонини повинен близько половини надоїв молока чи готової продукції віддавати господарю, яку він доглядає протягом літа.

Історія досліджень. Багата природа і важливе господарське значення полонин привертали увагу дослідників, які залишили багато праць, присвячених екологічним факторам, структурі популяцій рослин, особливостям ведення господарства на полонинах.

Так, перші дослідження полонин Гуцульщини почали проводити ще у 19 ст. У 1837 році І. Вагилевич опублікував книгу “Гуцули, мешканці Східного Прикарпаття”, в якій описує цікаві фольклорно-етнографічні особливості життя гуцулів. Окремим особливостям полонинського господарювання присвячені праці С. Витвицького та Р. Заклинського. Перші ж комплексні описи полонин Гуцульщини почали з'являтися на початку 20 ст. Важливими є описи, створені Петром Континим. Він вперше поділив полонини Гуцульщини згідно

з територіальними, кліматичними, морфологічними та господарськими особливостями на 4 групи: Чивчинську, Людованську, Чорногірську, Микуличинсько-Космацько-Жаб'ївську [6]. Комплексній характеристиці полонинського господарства Гуцульщини присвячені роботи М. Мандибури і М. Тиводара, зафіксували стійкість традицій у цій формі господарювання [11].

Наприкінці ХХ ст. різноаспектне дослідження господарювання гуцулів на окремо взятих полонинах виконала група польських дослідників під керівництвом проф. Я.Гудовського, з якими співпрацював львівський еколог і географ Ю. Нестерук (“Pasterstwo na Huculszuznie”, 2001) [16].

Ґрунтовні дослідження життя жителів Гуцульщини проводили В. Клапчук, М.Лаврук [4, 8]. Вплив рекреаційної діяльності на довкілля та рекреаційну ємність території вивчали С. Генсірук, М. Нижник, Р. Возняк [2].

Методика досліджень. Для реалізації поставлених нами завдань були векторизовані топографічні карти масштабів 1:50000, опрацьовані космоснімки, доступні у вільному доступі за допомогою онлайн-сервісу Sasplanet. Обробка отриманих даних проводилася за допомогою програмного забезпечення ArcGis 10. Ці векторизовані дані стали основними вихідними даними для розробки цифрової моделі рельєфу, яка стала основою для проведення морфометричних розрахунків у нашій роботі.

Для верифікації даних, отриманих в ході опрацювання картографічних та літературних джерел нами було проведено польові виїзди на місцевості. Оцінити рекреаційну придатність певної території можна лише через оцінку природних комплексів, які входять до її складу. Тому основою для оцінки є аналіз ландшафтних великомасштабних картографічних матеріалів з доповненням відповідних тематичних карт, літературних і фондових матеріалів. Слід зазначити, що сама ландшафтна карта, даючи комплексне просторове уявлення про закономірності поширення ПТК та їх властивості, часто несе лише загальну інформацію та в багатьох випадках не повністю висвітлює навіть природні рекреаційні аспекти. Загалом ми виділяємо 4 основних чинників, які впливатимуть на можливість організації пішохідного туризму на гірських ПТК [15]. У відповідності з класифікацією рекреаційної діяльності потрібно визначити критерії оцінки природних комплексів. При цьому необхідно використовувати системний аналіз чинників, якими виступають природні та соціально-економічні

умови та ресурси, що впливатимуть на формування того чи іншого виду діяльності на певній території. Під визначальними чинниками розу-

міють наявність природних рекреаційних ресурсів, які активно орієнтують до застосування того чи іншого виду рекреаційної діяльності.

Таблиця 1

Оцінка придатності ПТК за основними чинниками для пішохідного туризму [15]

Оцінка придатності ПТК	Естетична вартість	Пішохідна прохідність	Місця стоянок	Кліматичні особливості	Загальна кількість балів оцінки
непридатний	0	0	0	0	0
мало-придатний	1	1	1	1	1-10
умовно придатний	2	2	2	2	11-44
придатний	3	3	3	3	45-119
найбільш придатний	4	4	4	4	120-256

Виклад основного матеріалу. Полонини – це комплексне природно-господарське і культурно-рекреаційне поняття [7, 8]. У природно-географічному плані полонини – це гірські луки різного походження. В межах Українських Карпат територія Гуцульщини вирізняється високою часткою полонин природного походження, які займають альпійську смугу (1 650–2 061 м н.р.м.) і розміщені переважно в Чорногорі та Свидовці, а також у Гринявських, Чивчинських і Рахівських горах. У господарському ж понятті полонини – безлісі ділянки верхнього поясу Українських Карпат, що використовуються як пасовисько та для сінокошу [11]. Завдяки господарській діяльності людини впродовж історичного часу нижня межа природних луків знижена на 300–400 м. Гуцули доклали чимало зусиль для перетворення лісових ділянок у пасовища й сінокоси, а також проклали до них кінно-піші, а згодом і транспортні шляхи.

З метою оцінки придатності для організації пішохідного туризму нами було досліджено десять полонин, котрі розташовані в межах масиву Чорногора (рис.1.). Досліджені полонини можна поділити за адміністративно-територіальним розташуванням, адже по головному хребті Чорногірського масиву проходить межа між Івано-Франківською та Закарпатською областями. Такий поділ, на нашу думку, доречний ще й тим, що ці полонини розташовані на різних макросхилах основного хребта Чорногори (північно-східний – Івано-Франківська область, південно-західний – Закарпатська область) і будуть мати незначні відмінності при дослідженні такого важливого чинника для рекреації, як кліматичні особливості, а також особливостями рельєфу, що є визначальним для прохідності туристичних

маршрутів. Так, у межах Івано-Франківської області розташовані такі полонини, як Закукуль, Пожижевська, Кострича, Озірна, Марішевська, в Закарпатській області розташовані полонини Менчул Квасівський, Рогнеска, Шумнеска, Козмеска та Кукуль.

Також полонини можна розділити за типом господарювання на такі, на яких ведеться випас худоби, та такі, на яких традиційне високогірне господарство не проводиться. Цей поділ є очевидним, оскільки, на полонинах, де проводиться випас худоби, збереглися в цілісному вигляді колиби, в яких живуть ватаги, також, зазвичай, на таких полонинах є в доглянутому стані джерела питної води та певні харчі. Ведеться господарство на таких полонинах, як Закукуль, Кукуль, Козмеска, Кострича, Менчул Квасівський, Рогнеска, Шумнеска. Полонина Пожижевська виведена із господарського використання, на даний момент там функціонують науково-дослідні установи, такі як Високогірний стаціонар Інституту екології Карпат НАН України та сніголавинна метеостанція «Пожижевська».

Дослідження полонин з метою оцінки придатності для організації пішохідного туризму було проведено відповідно до основних чинників таких, як пішохідна прохідність, естетична цінність, місця стоянок для наметів, кліматичні особливості, а також за певними додатковими чинниками (наприклад, наявність цінних природних об'єктів чи наявність притулків). Особливістю використаного нами для оцінки методу полягає в комплексній оцінці всіх факторів, які в кінцевому результаті дають цілісну картину придатності тої чи іншої полонини для пішохідного туризму чи іншого виду туризму.

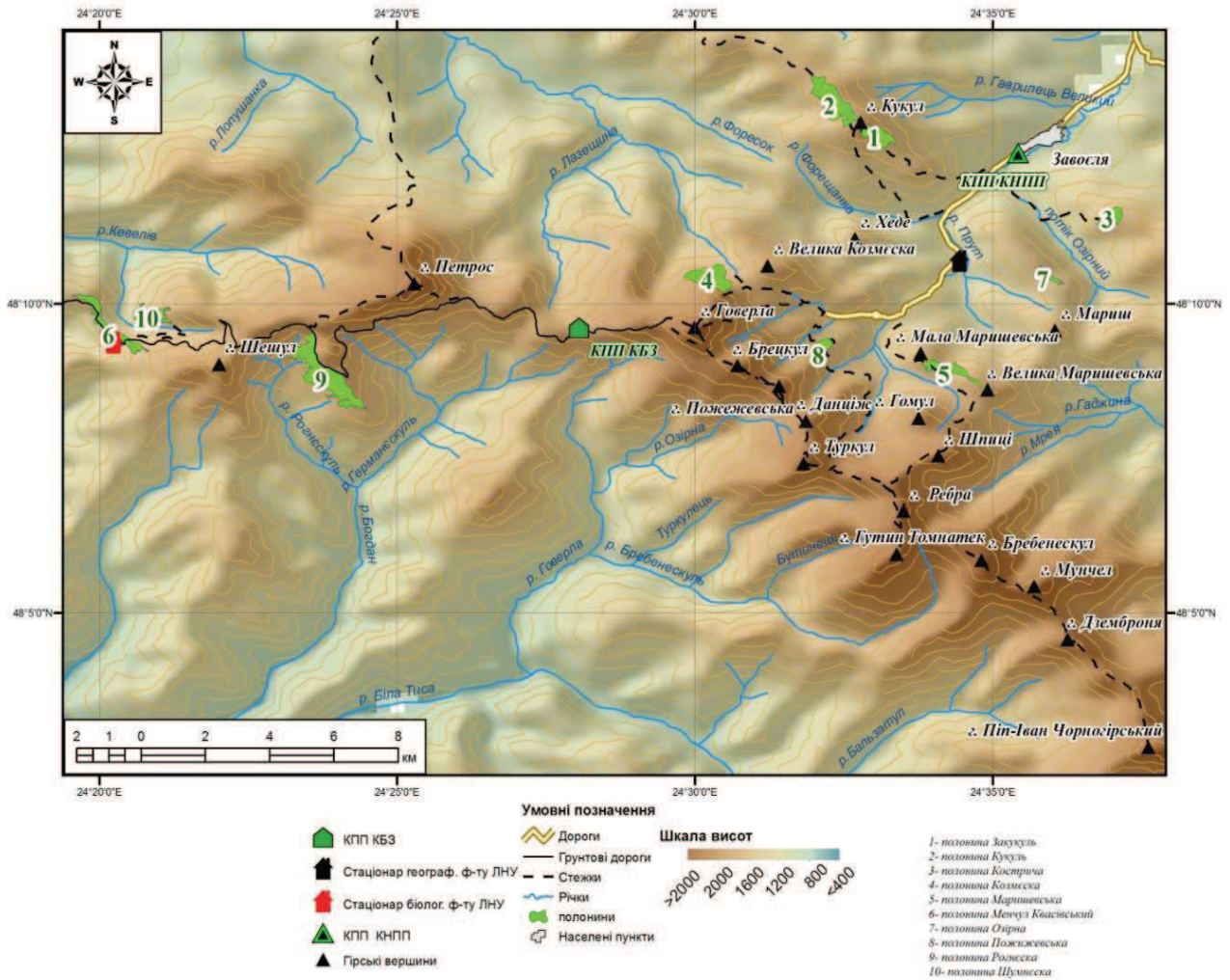

Рис. 1. Картосхема розміщення досліджуваних полонин

Варто відмітити, що оцінка кліматичних умов для проведення пішохідного туризму була проведена для усіх полонин загалом, враховуючи те, що вони знаходяться в межах одного масиву Чорногора, що зумовлює спільність кліматичних умов. Відмінність є лише між основними північно-східним макросхилом та південно-західним макросхилом, що зумовлено різною циркуляцією повітряних мас і іншими кліматотвірними чинниками. Для того, щоб охарактеризувати кліматичні особливості масиву Чорногори Українських Карпат, використовувалися дані метеостанцій Пожижевська та Рахів [15].

При оцінці кліматичних умов враховувалися такі фактори, як:

- кількість днів із сприятливою середньодобовою температурою;
- повторюваність випадків із сильним вітром (>10 м/с), %;
- кількість випадків з іншими несприятливими умовами, %;

Оцінка кліматичних умов для туризму вираховувалася за п'ятиступеневою шкалою із значенням балів 0-1-2-3-4, де бал 0 відповідає несприятливим умовам для певного виду рекреаційної діяльності, бал 1 – малосприятливим, бал 2 – відносно сприятливим, бал 3 – сприятливим, бал 4 – найбільш сприятливим. Результати обчислень подані у таблиці 2.

Таблиця 2

Придатність кліматичних умов для пішохідного туризму [5]

Метеостанція	Оцінка придатності кліматичних умов	
	Пішохідний туризм	
Пожижевська	4	
Рахів	4	

Достовірність даних буде стосуватися лише тих територій, у межах яких знаходиться

метеостанція і не буде репрезентувати повністю ландшафти.

Оцінка придатності полонинських господарств для пішохідного туризму за основними критеріями

Полонина	Оцінка придатності ПТК полонинських господарств для пішохідного туризму					
	Естетична цінність ландшафту	Пішохідна прохідність	Місця для стоянок	Кліматичні особливості	Кількість балів	Оцінка придатності ПТК
Закукуль	3	3	2	4	72	Придатний
Козмеска	2	3	3	4	72	Придатний
Кострича	3	3	3	4	108	Придатний
Кукуль	3	3	2	4	72	Придатний
Маришевська	4	3	4	4	192	Найбільш придатний
Менчул Квасівський	3	3	3	4	108	Придатний
Рогнеска	4	4	2	4	128	Найбільш придатний
Шумнеска	3	4	3	4	144	Найбільш придатний
Пожижевська	4	4	2	4	128	Найбільш придатний

Отримані нами результати, представлені у таблиці 3, засвідчують про високий рекреаційний потенціал полонинських господарств. На нашу думку, це можна використати для підвищення рентабельності полонин. Для цього доцільно вжити такі заходи:

– прокласти туристичні шляхи, які проходять через полонинські господарства;

– покинуті колиби можна відремонтувати, забезпечивши туристам притулок у негоду чи для ночівлі. На діючих полонинах це можна здійснювати за відповідну плату, що буде додатковим заробітком для власників полонин (так, на даний момент це вже роблять на полонині Кострича);

– запропонувати реалізовувати частину своєї продукції безпосередньо на полонинах туристам. Традиційні молочні вироби Гуцульщини – цікавинка для пересічного туриста, тому вони можуть мати високий попит;

– на полонинах, які знаходяться відносно неподалік від транспортного сполучення та перебувають на відстані від дороги менш, ніж 2 ходових год., є перспектива проведення екскурсій щодо ознайомлення із традиційним гуцульським промыслом, побутом на полонині, майстер-клас із виготовлення будзу, вурди чи бринзи; після екскурсій полонинарі знову ж таки будуть мати можливість реалізувати свою продукцію та страви (наприклад, на полонині Кукуль).

Саме тому з метою популяризації полонинських господарств та зменшення рекреаційного навантаження на популярні туристичні місця в межах масиву Чорногора (насамперед,

гора Говерла та озеро Несамовите), нами запропоновано два маршрути низької складності на полонини Закукуль, Кукуль, та Кострича. Наш вибір обґрунтований тим, що на цих полонинах проводиться традиційне господарство, підйом нескладний та під силу середньостатистичному туристу, чудова оглядовість полонин, краєвиди основного хребта Чорногірського масиву.

Маршрут №1. КПП Говерляньського ПОНДВ КНПП – урочище Бабина Яма – полонина Кукуль – полонина Закукуль – КПП Говерляньського ПОНДВ КНПП

Тривалість – 1-2 дні;

Складність маршруту – низька;

Довжина маршруту – 13 км;

З полонини Кукуль відкривається краєвид на головний хребет Чорногори та г. Петрос, а також сусідні хребтів – Озірний, Маришевська та ін. Полонина є діючою, тому тут можна придбати будз, вурду та ін. молочні вироби. Тут можна перепочити, а згодом здійснити вихід на г. Кукуль та спуститися до полонини Закукуль. Звідси відкриваються краєвиди на головний хребет Чорногори, сусідні хребти (Озірний, Кукуль та ін.). Тут можна придбати молочні вироби, скуштувати гуцульські страви та напої. Поруч є джерело, а нижче по схилу є горизонтальна ділянка, де можна встановити намет. З полонини можна спуститися стежиною вниз по маркованому маршруту на 11-ий кілометр дороги смт. Ворохта – спортбаза “Заросляк”, або ж повернутися стежиною в урочище Бабина Яма.

Рис. 2. Колиба на полонині Кукуль

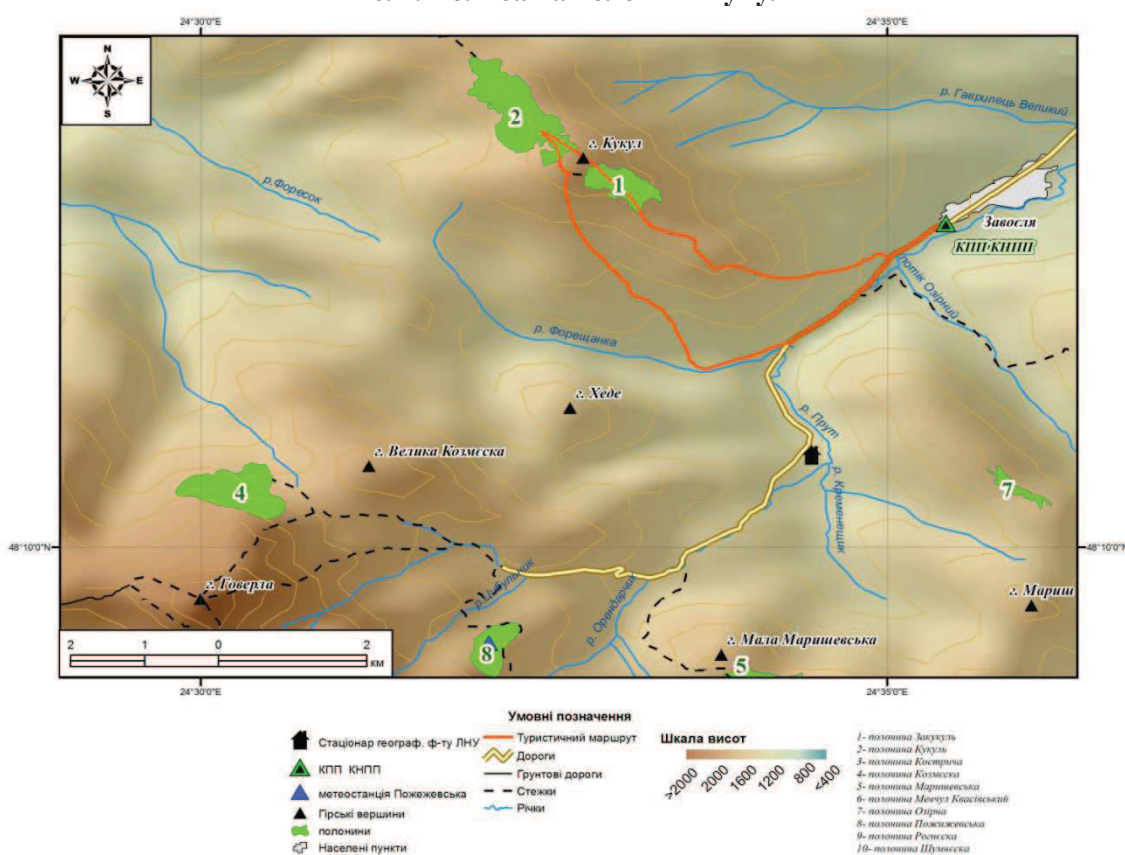

Рис. 3. Схема маршруту №1

Маршрут №2. КПП Говерляньського ПОНДВ Карпатського НПП – полонина Кострича – КПП Говерляньського ПОНДВ Карпатського НПП

Тривалість – 1-2 дні;

Складність – низька;

Довжина маршруту – 10км;

Дорога проходить смерековим лісом з чорницею, папоротями (*Pteridophyta*) та зеленими мохами. Підйом лісовою дорогою нескладний, крутіші ділянки чергуються з вологішими вирівняними. Дорога має кілька

розгалужень, проте потрібно притримуватися основної, оскільки, інші дороги ведуть до лісорозроблень. Тут ми можемо спостерігати негативні наслідки вирубки лісів, що є наслідком того, що територія поблизу полонини Кострича не є в межах Карпатського національного природного парку. З полонини відкривається надзвичайно красивий краєвид на головний хребет Чорногори. В гарну сонячну погоду видно г. Петрос, г. Говерла і фактично всі найбільші вершини Чорногори аж до г. Піп-Іван Чорногірський.

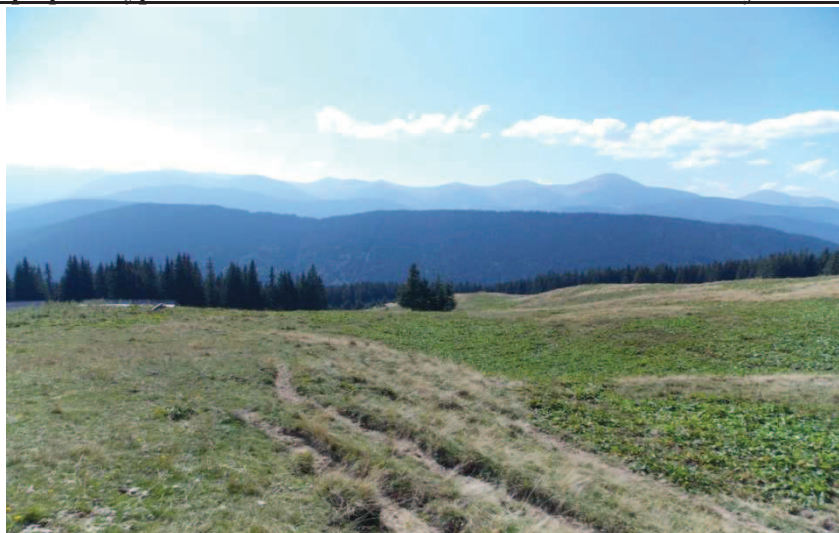

Рис. 4. Вигляд на головний хребет Чорногори з полонини Кострича

З рослинних видів тут зустрічаються біловус стиснутий (*Nardus stricta*), щавель альпійський (*Rumex alpinus*), кропива дводомна (*Urtica dioica*), чебрець альпійський (*serpyllum*

alpinum). Поблизу колиби є джерело питної води, також поблизу колиби є горизонтальні ділянки, де можна встановити намети, тому при потребі на полонині можна і заночувати.

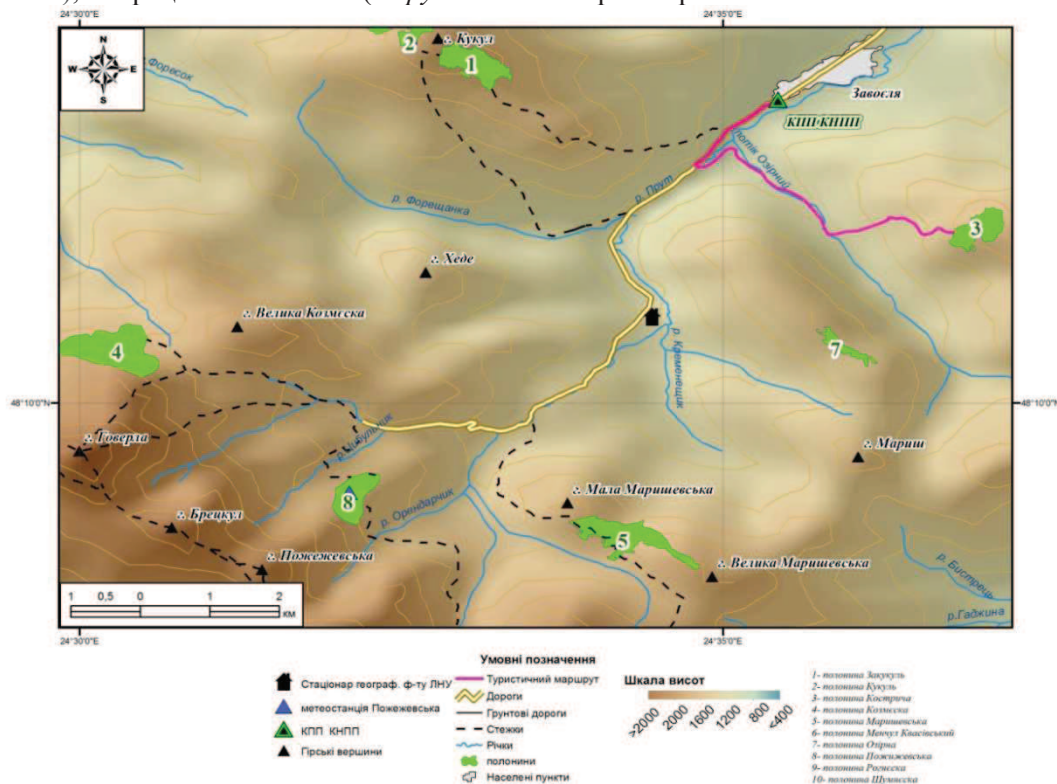

Рис. 5. Картосхема маршруту №2

Висновки. Провівши оцінку придатності ПТК полонин можна відмітити загальні особливості:

- доволі висока прохідність полонин Чорногори;
- висока естетична цінність природно-територіальних комплексів полонин, адже масив Чорногора володіє цікавими особливостями, що підсилюють його естетичну цінність:
  - абсолютні висоти (всі вершини Українських Карпат, які мають висоту більшу,

ніж 2000м знаходяться тут);

- великий перепад відносних висот (максимальне значення становить близько 1500м);
- чудова оглядовість території;
- наявність унікальних високогірних екосистем, до яких слід віднести оселища рідкісних і зникаючих, ендемічних, реліктових та погранично-ареальних видів флори і фауни та їхніх угруповань;
- наявність цікавих геолого-геоморфо-

логічних об'єктів – давньо-льодовикові кари, карлінги, кам'яні останці, курумники (греготи).

– у процесі дослідження було встановлено, що клімат Чорногори є придатним з точки зору організації пішохідного туризму, адже має незначну кількість днів у літній період з несприятливими погодними умовами (для туризму такими явищами є туман, град, гроза та штормовий вітер) та має оптимальні температурні показники для організації пішохідного туризму. Водночас, внаслідок тривалої ізоляції ця частина гуцульського краю і незначний вплив цивілізації сприяв збереженню самотності матеріальної і духовної культури місцевого населення. На нашу думку, самотність гуцульська культура, котра збереглася на полонинських господарствах Чорногори, повинна стати ще одним вагомим стимулом розвитку рекреації у даному регіоні.

За допомогою розвитку рекреаційної

діяльності створюється можливість ознайомлення туристів із традиційними народними гуцульськими звичаями ведення господарства у високогірних умовах, що, на нашу думку, повинно приносити економічний зиск місцевим жителям та, водночас, підвищити економічну рентабельність полонинських комплексів та попередити повний занепад цього виду господарювання.

Тому полонинські господарства мають унікальне поєднання сприятливих для організації рекреаційного природокористування природних особливостей та самотньої гуцульської культури, що, на нашу думку, робить організацію рекреаційного природокористування на полонинських господарствах цікавою як з точки зору підвищення економічної рентабельності таких господарств, так і з точки зору новизни для туристів.

Література:

1. Брадїс Є. М. Полонини Закарпатської області і їх використання та шляхи поліпшення. – К.: Вид-во АН УРСР, 1951. – 68 с.
2. Генсирук С. А. Рекреационное использование лесов / С. А. Генсирук М. С. Нижник, Р. Р. Возняк/. – К. : Урожай, 1987. – 246 с.
3. Зюзін С. Ю. Передумови розвитку зеленого туризму на полонинських господарствах Чорногірського масиву Українських Карпат // С. Ю. Зюзін // Матеріали II міжнародної наукової конференції студентів, магістрантів, аспірантів та молодих вчених. – Харків, 2013. – С.90-91.
4. Клапчук В. Проблеми полонинського господарства Гуцульщини в другій половині 19ст – першій третині 20ст./ В. Клапчук // Наукові записки. Серія «Історичні науки». – Вип.14. – с.120 – 133.
5. Кобелька М. В., Рожко І. М., Швець М. Й. Методичні підходи до оцінки придатності клімату для туризму в Українських Карпатах/ М. В. Кобелька, І. М. Рожко, М. Й. Швець // Мат. міжнар. наук.-прак. конф., присвяченої 30-річчю Карпатського біосферного заповідника. – Рахів, 1998. – С.220-222.
6. Кришталович У. “Атлас полонин Східних Карпат” в ідеї Петра Контного/ У. Кришталович // Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди 70-річчя. – Київ-Львів, 2004. – С.791-800.
7. Лаврук М. Географія полонинського господарства Гуцульщини на початкуXXI ст. / М. Лаврук // Вісник Львівського університету:Серія географічна. – Львів, 2011. – Вип. 39. – С. 218-230.
8. Лаврук М. Гуцули Українських Карпат / М. Лаврук. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005.– 286с.
9. Малиновський К. А., Харкевич С. С. Рациональное использование и улучшение высокогорных пастбищ Карпат // Растительный мир высокогорий СССР и вопросы его использования. Фрунзе: ИЛИМ, 1956. С. 265–280.
10. Малиновський К. А. Карпатські полонини та полонинське господарство / К. А. Малиновський // Історія Гуцульщини. – Львів: Логос, 2002.– Т. VI. – С.293-309.
11. Мандибура М. Д. Полонинське господарство Гуцульщини другої половини XIX – 30-х років XX ст. /М. Д. Мандибура. – К.: Наукова думка, 1978. – 191 с.
12. Природа Українських Карпат / за ред. К. І. Геренчука. – Львів: Вища школа, 1968.– 251.
13. Рожко І. Географо-екологічні маршрути Чорногори: навч.посібник / І. М. Рожко, В. П. Матвіїв, В. П. Брусак. – Львів:ЛНУ імені Івана Франка.– 224с.
14. Рожко І. М. Екологічні проблеми рекреаційного використання Чорногірського масиву Українських Карпат та стан збереження природних екосистем в контексті сталого розвитку / І. М. Рожко// Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч., 25-річчю КНПП. – Яремче, 2005.– С. 157–161.
15. Рожко І. М. Рекреаційна оцінка гірських природно-територіальних комплексів для потреб туризму (на прикладі Українських Карпат): Дис.. канд. геогр. наук: 11.00.11 / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2000. – 198 с.
16. Gudowski J. (red.). Pasterstwona Huculszczyzynie. Gospodarka – Kultura - Obyczaj. – Vicus Studia Agraria, N 2. – Warszawa: Wyd-wo Akademickie «Dialog», 2001.– 270s
17. Swederski W., Szafran B. Dalsze badania nad podniesieniem wydajności połonin wschodnio-karpackich. Ibid., 1937, 16. 2. S. 267–308.
18. Zapalowicz H. Z Charnogory do Alp Rodnenskich // Pamietnic Towarzystwa Tatrzańskiego. – Krakow, 1881.–S. 74 – 85.

Referenses:

1. Bradis Ye. M. Polonyny Zakarpats'koyi oblasti i yikh vykorystannya ta shlyakhy polipshennya. – K.: Vyd-vo AN URSSR, 1951. – 68 s.
2. Gensiruk S. A. Rekreatsionnoe ispol'zovanie lesov / S. A. Gensiruk M. S. Nizhnik, R. R. Voznyak/. – K. : Urozhai, 1987. – 246 s.
3. Zyuzin S. Yu. Peredumovy rozvytku zelenoho turyzmu na polo-nyns'kykh hospodarstvakh Chornohirs'koho masyvu Ukrayins'kykh Karpat // S. Yu. Zyuzin // Materialy II mizhnarodnoyi naukovoyi konferentsiyi studentiv, mahistrantiv, aspirantiv

- ta molodykh vchenykh. – Kharkiv, 2013.– S.90-91.
4. Klapchuk V. Problemy polonynskoho hospodarstva Hutsul'shchyny v druhiy polovyni 19st – pershiy tretyni 20st./ V. Klapchuk // Naukovi zapysky. Seriya «Istorychni nauky».– Vyp.14.– s.120 – 133.
  5. Kobel'ka M. V., Rozhko I. M., Shvets' M. Y. Metodychni pidkholdy do otsinky prydatnostiklimatu dlya turyzmu v Ukrayins'kykh Karpatakh/ M. V. Kobel'ka, I. M. Rozhko, M. Y. Shvets' // Mat. mizhnar. nauk.-prak. konf., prysvyachenoyi 30-richchyu Karpat-s'koho biosferneho zapovidnyka.– Rakhiv, 1998. – S.220-222.
  6. Kryshtalovych U. “Atlas polonyn Skhidnykh Karpat” v ideyi Petra Kontnoho/ U. Kryshtalovych // Zbirnyk naukovykh prats' na poshanu Oleha Kupchyn'skoho z nahody 70-richchya. – Kyiv-L'viv, 2004. – S.791-800.
  7. Lavruk M. Heohrafiya polonyn'skoho hospodarstva Hutsul'shchyny na pochatkuXXI st. / M. Lavruk // Visnyk L'vivs'koho universytetu: Seriya heohrafichna. – L'viv, 2011. – Vyp. 39. – S. 218-230.
  8. Lavruk M. Hutsuly Ukrayins'kykh Karpat / M. Lavruk. – L'viv: Vydavnychy tsestr LNU im. Ivana Franka, 2005.– 286s.
  9. Malinovskii K. A., Kharkevich S. S. Ratsional'noe ispol'zovanie i uluchshenie vysokogornnykh pastbishch Karpat // Rastitel'nyi mir vysokogorii SSSR i voprosy ego ispol'zovaniya. Frunze: ILIM, 1956. S. 265–280.
  10. Malynov'skyy K. A. Karpat-s'ki polonyny ta polonyn'ske hospodarstvo / K. A. Malynov'skyy // Istoriya Hutsul'shchyny. – L'viv: Lohos, 2002.– T. VI. – S.293-309.
  11. Mandybura M. D. Polonyn'ske hospodarstvo Hutsul'shchyny druhoyi polovyny KhKh – 30-kh rokiv KhKh st. /M. D. Mandybura. – K.: Naukova dumka, 1978. – 191 s.
  12. Pryroda Ukrayins'kykh Karpat / za red.. K. I. Herenchuka. – L'viv: Vyscha shkola, 1968.– 251.
  13. Rozhko I. Heohrafo-ekolohichni marshruty Chornohory: navch.posibnyk / I. M. Rozhko, V. P. Matviyiv, V. P. Brusak. – L'viv:LNU imeni Ivana Franka.– 224s.
  14. Rozhko I. M. Ekolohichni problemy rekreatsiynoho vykorystannya Chornohirs'koho masyvu Ukrayins'kykh Karpat ta stan zberezheniya pryrodykh ekosystem v konteksti staloho rozvytku / I. M. Rozhko// Materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysvyach., 25-richchyu KNPP.– Yaremche, 2005.– S. 157–161.
  15. Rozhko I. M. Rekreatsiyna otsinka hirs'kykh pryrodno-terytorial'nykh kompleksiv dlya potreb turyzmu (na prykladi Ukrayins'kykh Karpat): Dys.. kand. heohr. nauk: 11.00.11 / L'vivs'kyy natsional'nyy un-t im. Ivana Franka. – L., 2000. – 198 s.
  16. Gudowski J. (red.). Pasterstwon Huculszczyznie. Gospodarka – Kultura - Obyczaj. – Vicus Studia Agraria, N 2. – Warszawa: Wyd-wo Akademickie «Dialog», 2001.– 270s
  17. Swederski W., Szafran B. Dalsze badania nad podniesieniem wydajności połonin wschodnio-karpackich. Ibid., 1937, 16. 2. S. 267–308.
  18. Zapalowicz H. Z Charnogory do Alp Rodnenskich // Pamietnic Towarzystwa Tatrzanskiego. – Krakow, 1881.–S. 74 – 85.

Аннотация:

Зюзин С. Ю., Рожко И. М. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПОЛОНИНСКИХ ХОЗЯЙСТВ ДЛЯ ОРГАНИЗАЦИИ ПЕШЕХОДНОГО ТУРИЗМА НА ПОЛОНИНАХ ЧЕРНОГОРСКОГО МАССИВА УКРАИНСКИХ КАРПАТ.

Высокогорное полонинское хозяйство является традиционной отраслью Гуцульщины. Свообразные традиции хозяйствования, сложившиеся веками, тяжелые погодные условия и условия труда сформировали уникальную культуру высокогорного хозяйства.

В советскую эпоху полонины использовались как центры экстенсивного производства животноводческой продукции. Тяжелые условия труда, неудовлетворительное состояние хозяйственной инфраструктуры на полонинах, трудовая миграция местного населения, нерентабельность в условиях украинской рыночной экономики высокогорных хозяйств в целом вызвали упадок полонин не только на территории Гуцульщины, но и во всем Карпатском регионе. Через полонины Гуцульщины проходят популярные карпатские туристические маршруты, для которых объекты полонинского хозяйствования (жилье горных пастухов, помещения для скота, сакральные сооружения), технология изготовления полонинской продукции, имеют аттракционное значение, а молочные продукты являются предметом потребительского спроса туристов. В холодное время года жилье горных пастухов, из-за отсутствия туристических приютов, используется для ночлега туристов. Поэтому понятие «полонина» и «туризм» на Гуцульщине неразделимы, хотя их связь и носит спонтанный характер.

Природные территориальные комплексы полонинских хозяйств Чорногори обладают значительным рекреационным потенциалом для организации туристической деятельности, главным образом, пешеходного туризма. В то же время, несмотря на высокий рекреационный потенциал и давние традиции хозяйствования полонинские хозяйства понемногу приходят в упадок. Главной причиной этого является низкая экономическая рентабельность таких хозяйств. Так, по словам рабочих, работающих на полонинах, существуют большие проблемы со сбытом продукции, традиции хозяйствования некому передавать, поскольку молодежь не имеет большого желания заниматься уходом скота в высокогорье, что связано с тем, что за период литування рабочие в долине выполняют огромный объем работы каждый день, а оплата за такую работу не является высокой. Также, владелец долины должен около половины надоев молока или готовой продукции отдавать хозяину скота, он ухаживает течение лета.

Ключивые слова: полонина, пешеходный туризм, Чорногора, ГИС-технологии, дистанционное зондирование Земли.

Abstract:

Zyuzin S. Yu., Rozhko I. M. USING OF ALPINE MEADOW'S FARMS FOR THE ORGANIZATION OF HIKING ON THE ALPINE MEADOWS OF THE CHORNOHORA MASSIF OF THE UKRAINIAN CARPATHIANS.

High mountain farming is a traditional branch of traditional economy of Hutsulshchyna's region. Original tradition of farming, developed over the centuries, difficult weather conditions and working conditions have formed the unique culture of high mountain farming. In the Soviet era, high mountain pastures were used as centers of extensive cattle's

production. Difficult working conditions, the poor state of economic infrastructure in the alpine meadows, labour migration of the local population, unprofitable in the Ukrainian market economy, high-mountain farms, in general, caused a decline not only in the Hutsulshchyna, but also in the all of Carpathian region.

Within the alpine meadows of the Carpathian's region are popular tourist routes, to which the objects of polonyna's farming (housing the mountain of the shepherds, facilities for livestock, sacred buildings), manufacturing products of high mountain farming have attractive value, and dairy products are subject of consumer demand of tourists. In the cold season housing mountain shepherds are using for overnight stays, because of the lack of tourist shelters. Therefore, the concept of "alpine meadows" and "tourism" in the Carpathian's region to be inseparable, although their relationship and has a spontaneous nature. Targeted regional policies, that with given the requirements of sustainable development of mountain areas, combined these phenomena in functional-integral system are no. With a rational approach, as the experience of other countries of the Carpathian region of Europe – Slovakia, Poland, Romania, alpine meadows and managing them can become a factor of tourist attractiveness of the region. Natural territorial complexes of high mountain farming in Chornogora farms have considerable recreational potential for the organization of tourism activities, mainly, hiking and traking. This is due to the fact that the studied objects have all the necessary features, notably the high visibility of alpine meadows, because most of the slopes with great views of the main ridge of Chornohora, the neighboring arrays, and even Romanian Carpathian. Also all the alpine meadows have good pedestrian accessibility.

At the same time, despite the high recreational potential and a long tradition of management, high mountain farming gradually deteriorate. The main reason for this is the low economic viability of such farms. So, according to workers, who spend the summer in the alpine meadows, there are great problems with sales, the tradition of farming is nobody to pass, because young people do not have much desire to engage in the care of cattle in the highlands, due to the fact that during the period of the summer worker on the alpine meadows doing a huge amount of work every day, and the payment for such work is not high. Also, the owner of the high mountain farms are about half the milk production or finished products to give the owner of cattle, which he attends during the summer.

With the development of recreational activities creates an opportunity to familiarize visitors with traditional folk traditions of farming in high-mountain conditions, which, in our opinion, should bring economic benefits to local residents and, simultaneously, to increase the economic value of high mountain farms and to prevent the complete decline of this traditions.

Key words: alpine meadow, traking, hiking, Chornogora, GIS-technologies, remote sensing of the Earth.

Надійшла 16.07.2018р.

УДК 338.48

Петро ЦАРИК

ОЦІНКА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ПОДІЛЛЯ

Проведено оцінку історико-культурних рекреаційних ресурсів Поділля за бальною методикою атрактивності розробленої В. Кравцівим, Л. Гринів, С. Копач, С.Кузиком в розрізі адміністративних районів Поділля. Виявлено рівні атрактивності певних населених пунктів та адміністративних районів. Проведено класифікацію адміністративних районів Поділля за кількістю історико-культурних об'єктів та станом їх збереження і рекреаційною привабливістю. Проаналізовано проблеми та перспективи використання історико-культурних рекреаційних ресурсів Подільського регіону

Ключові слова: історико-культурні рекреаційні ресурси, бальна оцінка, Поділля.

Постановка проблеми. Досвід багатьох країн світу, зокрема розвинутих, засвідчує, що історико-культурні об'єкти можуть бути визначальними у формуванні попиту на туристичні ресурси та визначати види рекреаційної діяльності, напрями та обсяг туристичних потоків у певній місцевості.

В Україні історико-культурні об'єкти практично не оцінені як туристичні ресурси, більшість визначних пам'яток не введені у туристичні маршрути, що призводить до їхнього обмеженого використання, часто відсутні навіть елементарні вказівники на автошляхах на визначні місця. Все це відчутно впливає на вітчизняний туристичний бізнес, який за належної реклами може давати значний економічний і соціальний ефект.

Аналіз останніх досліджень і публіка-

цій. Оцінці різноманітних видів туристсько-рекреаційних ресурсів, у тому числі і історико-архітектурних присвячена велика кількість різноманітних публікацій, зокрема Л.А.Багрової, Н.В. Багорова, В.С. Преображенского, В.І. Мацоли, Ю.Ф. Безрукова, О.О. Бейдика, С.А.Генсирука, О.О.Любіцевої, В.І. Стафійчука, П.О. Масляка, В.С. Кравціва, Л.С. Гринів, М.В. Копач, С.П. Кузика, С.Р. Новицької, І.В. Смаль, Л.П. Царика, П.Л. Царика, К.Д. Дударчук та багатьох інших.

Метою дослідження є оцінка історико-архітектурних рекреаційних ресурсів, пам'яток культурної спадщини Подільського регіону.

Виклад основного матеріалу. Відомий дослідник туризму В. Мацола із Закарпаття пропонує оцінювати рекреаційно-туристичну значущість території за щільністю пам'яток